

IVAN ZOREC:

HAJDUK SIMO.

KOS POTOPIŠA.

Korakali smo skozi ozko sotesko, in strašno vroče je bilo. Zdelo se je, da se je ves solrčni žar razinnožil po visokih pečinah kamenitega pogorja na obeh straneh in se nam valil kakor goreča lava pod utrujene noge in v zasopla pljuča. — Vojakom sem obljubil dan odmora, ko dospemo v namembni kraj; zato so uspešno premagovali težo vojne opreme in neprijetnosti dolge poti po slabi cesti.

Ko se je soteska nekoliko razširila, je dihnil med nas tih veter in nas je poživil. Po špecijalki sem dognal, da bomo kmalu prestali. Vojaki so postali dobre volje in so začeli peti svoje otožne pesmi in — slovenske koračnice.

Odkod znajo slovenske pesmi? Kakor so mi pravili, v Dalmaciji zapoje slovensko pesem, kadar hočejo kaj veselega zapeti. Pojejo jih s tistim navdušenjem kakor se veselimo mi lepih srbskohrvatskih, čeprav včasih nekoliko otožnih napevov. Slovensko pesem sem slišal med Hrvati in Srbi po Hrvatskem, Dalmaciji, Bosni in Hercegovini. —

Dodobra pa jih je razmajala hrvatska trobojnica, ki jo je hranil v svojem nahrbtniku dolg poddesetnik in jo je nenadoma razvil med veselimi klici.

Lahka sapica se je igrala z živobarvno trobojnico, v daljavi se je pokazala nizka cerkvica s komaj vidnim enoličnim zvonikom. Počasi so vstajale še skoraj ravne strehe neznatnih koč. Korak je postajal urnejši, trobojnica se je veličastnejše vila nad pojočim moštvom.

Malo pred selom skoči iz šume star mož, siv in siromašen, a koščen in trščast, plane na sredo ceste pred nas in začne kričati:

„Živio! Živio! Dobrodošli! Živio!“

Z očmi trene po meni in lesketajočih se oči vpije:

„Oprosti, gospodar, ali jaz moram poljubiti sveto našo zastavo!“

Reče in ujame zastavin rob in ga vroče poljublja.

„Boga mi živega, nikdar nisem mislil, da bi videl vojake pod našo trobojnico!“

Z obema rokama lovi vihrajočo zastavo in zajoka kakor otrok.

Stotnija se je nehote ustavila in je strmela. Nekateri so se smehljali, mnogim je migljala solza v očeh.

Starec ni pustil zastave. Držal jo je za spodnji rob in je drobil ob zastavonoši pa kričal „živio“ in jokal, da so se mu tresli silno dolgi, preko ustnih kotov viseči brki. —

Ta mož nas ves čas, kar smo bivali v tistem selu, ni zapustil.

Vojaki so se dogovorili, da ga hočejo tudi hraniti, ker se jim je menda smilil.

Po jedi je vselej obiskal tudi mene. Dajal sem starcu vina, ki ga je željno pil in se je ves tresel sreče in odlike.

„Preveč me odlikuješ, gospodar. Kako bi ti odvrnil, ko ničesar nimam?“

„Ne skrbi in pij, potrebnejši si kakor jaz.“

„Zdrav bodi in srečen in vesel!“ je dejal in je cmoknil po mokrih brkih.

„S čim pa se takole kaj ukvarjaš, Simo?“

„Kaj hočeš! Imam nekaj malega zemlje; konja tudi in nekoliko drobnice.“

„Nisem vedel. Rad bi videl, kako obdeluješ polje.“

„E, kaj! To ni za nas moške.“

„I, kdo pa ti dela?“

„Zakaj pa imam — da oprostiš — ženo in hčer?“

„Torej delata sami?“

„Zakaj pa sta, e?“

„Tudi ti, Simo, bi še lahko poprijel za delo.“

„A, jok! Moški ne delamo; junačimo, kadimo in se veselimo z dobri mi prijatelji.“

„Ali jaz vidim, da tudi moški delajo.“

„Dà, pa to so mlajši, ki niso junaki in ki niso nikoli bili.“

„Kaj ti ni dolgčas?“

„Zakaj? Zajaham konja pa skočim v drugo selo do prijateljev. Pijemo črno kavo, kadimo in se pogovarjamo o starih junaških časih. Zdaj pa še tega ni treba, ker ste vi tu.“

„No, le pij še, Simo.“

Pije in me zvito gleda. Nasmehne se in mi takole pove:

„Pijem, pijem, al' u piću
još se nikad' ne osmehnu,
kao da je rujnim vinom
Bog polio hladnu stenu...“

„Simo, človek božji, odkod pa znaš to?“

„Znam še dalje. Evo:

„Posrne l' mi kadkad noga,
družina se luda smije.
Al' se brzo smeha trza,
ka' od jeda ljute zmiije.

A ja pijem, opet pijem,
u to se mi srce para.
Šuteći se samo igram
ljutim rtom od handžara...“

„Vražji Simo, kje si se vendar naučil te pesmi?“

„Naš pop je znal takih pesmi; tudi pel jih je. Pa sem si zapomnil, ker so se mi zdele moške in junaške.“

„Ali veš, da je to pesem zapel dober naš pesnik?“

„Kaj mi poveš? Ali dober človek in pameten je moral biti. Torej ni tega zložil sam pop?“

„Ne. Popu je bila vseč kakor tebi in meni, ker je lepa.“

„Dobro si rekel. Ali veš, zakaj mi je tako globoko zlezla v spomin?“

„Le povej, Simo.“

„Ker poje o — handžaru.“

„O vinu tudi.“

„Da, ali takrat je bil handžar glavna stvar. O, kako sem bil takrat mlad in srečen in zdrav in velik junak!“

„Ali to je moralo biti že davno, davno.“

„Seveda. Turki so nam še vladali.“

„Kako je bilo tedaj?“

„Krasno, tako ti pravim. Kako smo junačili in se klali z Arnavti in bašibozuki! Gospodar moj svetli, handžar mi je bil zmerom krvav!“

„No, to menda ni bilo posebno lepo.“

„Kaj ti veš! Če ne bi bil moj handžar pil krvi, bi jaz zdajle ne sedel kraj tebe. Ali močan sem bil in hud in pogumen.“

„To je bilo prav hajduško, Simo.“

„Tako je: hajduško! Zdaj je pri nas vse narobe, ker so razgnali in zatrli hajduke. Ali na svetu je samo ena sladkost: ljubezen, ki se zanjo boriš; samo en čar: hajduštvo, tem lepše, čim več nevarnosti mu preti! — Ala ti je bilo silno hajduštvo!“

Pogled mu je obstal na strmih obronkih sivih pečin v gorah. Jastrebi so se vozili nad njimi in sokoli. Solnce jih je zlato obsevalo s svojimi zadnjimi žarki. Po pobočjih je meketala drobnica pred kričnimi pastircami in je drvela v dolino.

Simo je gledal kakor bi ne bil tega videl še nikoli. Molčal je, brki so se mu malo potresali.

Ko me je spet pogledal, se mi je zdelo, da ni gledal gorskih krševin; kajti oči so mu bile nekoliko kalne in rdeče.

„Pij, Simo, pa govoriva dalje.“

Ko si je prižgal še cigareto, se je nagnil proti meni in je dejal polglasno:

„Zaupam ti, naš jezik govoriš. Saj me ne boš izdal, če ti nekaj povem?“

„Brez skrbi, Simo.“

„Handžar imam, in oster je.“

„Beži no.“

„Tako mi vere in zdravja! Skril sem ga bil, ko so orožniki ob začetku vojne pobirali orožje. Ko bo prišel čas —!“

„Glej ga, saj ni Turkov, ne Arnavtov, da bi se jih morali bati.“

„Ni jih. Ali vsak junak bo moral imeti še svoj handžar! Boš videl.“

„Takih časov ne bi rad dočakal.“

„Kizmet! Ne uideš jim.“

„Ne, ne. Motiš se, Simo.“

„Ali pomisli, kako bo to lepo, ko se spet zabliskajo handžari! Kdor se ne osveti, se ne posveti.“

Gledal sem starca in sem se mu čudil. Res mora biti nekaj čudnega tisto toliko opevano in pozneje trdovratno preganjano hajdukovanje.

„Nisem iz teh krajev,“ je nadaljeval kakor bi se nečesa spomnil. „Svojo mladost sem preživel na drugi strani tehle hribov, v dolini Neretve, blizu Gabele. Ali poznaš Gabelo?“

„Poznam.“

„Ali si opazil nad selom ruševine stare turške kule?“

„Ogledal sem si jih.“

„Blažena tvoja noga, ki je hodila po zemljici, kjer sem užil toliko sreče in blaženstva!“

Starec je pomolčal in si je z drhtečimi rokami zvil cigareto. Puhal je dišeči dim in se je zagledal predse.

„Ala ti je bilo krasno takrat! Blizu kule je stala velika hiša begovega uradnika, lepa, ponosna hiša, obdana z gostim češpljevim in

drugačnim vrtom, vse skupaj pa je bilo opasano s precej visokim zidom. Ta uradnik — Hasan Martinović — je bil trd mož, ko je jemal za gospodarja delež pridelkov.“

„Koliko pa ste morali dajati?“

„Če je bila dobra letina, več; drugače manj.“

„Ali niste morali hoditi tudi na tlako k begom in agam?“

„Seveda. In ob neki taki priliki me je skrivaj poklicala uradnikova hči. Da naj stopim v Čapljino, je dejala, in naj pozvem, ali se je neka njena prijateljica že omožila.“

„Ali je bila lepa in mlada tista hči?“

„Kako bi vedel, saj je imela lice zastrto. Samo po hoji in postavi sem slutil, da mora biti mlado in lepo dekle.“

Pogledal me je, kakor bi se mi čudil, da ne poznam turške šege in da vprašam po lepoti neznane ženske.

„Ko sem se vrnil, sem oprezoval, da bi ji sporočil, kar sem bil do-gnal. In spet je dala dobra sreča, da sem ujel njen pogled in ukaz. Zvečer naj pridem preko zida na vrt in naj se skrijem, mi je šepnila.“

„Pa si šel?“

„Šel; seveda sem šel. Že zato sem šel, ker je bilo silno nevarno. Če bi me bil kdo zalotil, bi bila šla glava. V šumi sem dobil deblo in sem ga naslonil ob zid pa splezal na vrh, od tam po istem deblu na vrt. Skril sem se in nož sem tiščal v roki. V trdni noči je prišla, lice je imela nezastrito, ker jo je noč zadosti skrivala. Vendar se je nisem upal na-ravnost pogledati, da je ne bi bil razsrdil.“

„Ali si pozvedel, Simo?“ me je prijazno vprašala.

„Vse, kakor si ukazala. Tvoja prijateljica se ni omožila; tudi nihče ne ve, kdaj se bo!“

„Ali si previdno in prav vpraševal?“

„Vse natanko in oprezno, ne boj se!“

„Ah, ko bi vedel, Simo, koliko veselja si mi napravil!“

„Srečen sem, da sem prav izvršil tvoj ukaz.“

„Glej me, vesela sem in se smejem. Če bi bil prinesel drugačno vest, bi jokala.“

„Zakaj jokala?“ sem pomislil, vprašati si nisem upal.

„Ko se ona prijateljica omoži, me tudi moj oče takoj da možu, ki me mu je obljubil. — O, še ostanem lepo doma!“

Skoraj plesati bi bila začela pred menoj.

„Drago mi je, da si vesela,“ sem dejal, da nisem molčal.

„Čakaj, kako bi te plačala,“ začne iskati za pasom.

„Pusti, gospodarica. Odlikovala si me, ker si mi zaupala.“

„Zaupam ti še zdaj. No, čakaj, drugič te plačam.“
 „Ne maram plačila. Samo neke milosti bi te prosil.“
 „No?“
 „Oprosti, ali samo enkrat bi te rad dobro videl v lice.“
 „Saj veš, da se to ne sme.“
 „Vem; ali tak sem, oprosti mi.“
 „Zakaj bi me rad videl?“
 „Ker mi srce pravi, da bi solnce potemnelo ali pa se ustavilo in bi te občudovalo, če bi mu privoščila to neizmerno srečo.“
 Tiho se je zasmejala in me je potapljala po rami.
 „Zdaj pa morava iti, da bi naju kdo ne zalotil.“
 „Za življenje mi ni. Rad umrjem, če bi te smel pogledati.“
 „Pusti to, Simo. Ne sme se in nevarno je.“
 „Ali ti smem vsaj roko poljubiti, gospodarica.“
 Molče mi je pomolila roko; kljub temi sem dobro razločil sijajno belino. Z obema rokama sem drhteče prijel za ročico. Svetega Ilije mi, do takrat nisem vedel, da more človek tudi živeti s tako malo, mehko, tako prečisto roko!
 Počasi jo je odtegnila mojim divjim poljubom in je tiho odhitela.
 Zame so se začeli težki, a blaženi časi. Kjerkoli sem bil, ponoči in podnevi so moje ustnice gorele v mehkem dotekljaju one čudovite ročice. Moje srce ni imelo miru. Izprva sem hotel dognati, ali bi me hotela ljubiti, potem pa bi jo ugrabil in pobegnil z njo kamorkoli.“
 „To je bila huda ljubezen, Simo,“ sem ga prekinil.
 „Oprosti, gospodar, ali si že kdaj žensko prav rad imel?“
 „Sem, večkrat že.“
 „Ne mislim tega. Tako rad imel samo zaradi blaženstva, ki si ga občutil v njeni bližini, da bi z licem v prahu ležal pred njo?“
 „Morda. Ali lepo znaš vprašati.“
 „Vidim, da se sramuješ take nemoške ljubezni. Boga mi, meni je še danes žal, da sem takrat ljubil tako nejunaško.“
 „Če bi jo bil ugrabil, bi imel grenko življenje.“
 „Dekle ugrabiti, ni bilo v tistih časih nič nenavadnega. Pa tudi brez ugrabljenja bi bilo šlo. Glej, mož, junak mora vzeti ženo, ki mu ugaja, kar na mestu, brez oklevanja, na junaški način!“
 „To bi bilo nasilje in ukradena ljubezen.“
 „Mož ima pravico do tega, in ženske so junaku zmerom hvaležne za tako nasilje.“
 „Prej pa si dejal, da je na svetu lepa le tista ljubezen, ki je ne moreš doseči.“

„Rekel sem, ali to velja, dokler človek misli, da ostane za zmerom mlad in zdrav junak. Ko se postaraš, ti je žal za vsako trohico življenja, ki ga nisi užil, kakor je treba možu in junaku.“

„No, pustiva to. Povej, kako je bilo potem.“

„Vidiš, radoveden si in zasmehuješ me morda. Ali tisto moje ljubimkanje vendarle ni bilo tako, kakor si najbrž misliš zdajle.“

„Kaj bi te zasmehoval, Simo! Pijva, da se nama srce umiri.“

„Istina. Še danes mi zagomazi po žilah, če pomislim na tiste čase. Glej, prej nisem bil nikoli ljubil s srcem. Kar tako, kolikor in kakor je bilo potrebno za kako kratko priliko. Zdaj sem imel dekle, ki je moje in ni bilo še moje, ljubezen, ki ti vsak hip lahko prinese smrt, sramotno smrt, ko se niiti braniti ne moreš. Ali kaj smrt! Saj bi bil tvegal življenje, če bi bilo potrebno. Tako pa sem omledoval in oprezoval, da se me je usmilila in mi spet velela, naj jo čakam na vrtu.“

„Zdaj postaja tvoja ljubezen zanimiva.“

„Potrpi, gospodar, saj ne veš, kako je bilo. — Čakal sem jo torej v gluhi noči in se veril, da jo prisilim do ljubezni. Ko pa je prišla moja ovčica čista, gospodar silni, glej, vsi moji sklepi so počenili pred njo; niiti oči si nisem upal upreti vanjo. Tako vdana in čudna je bila moja ljubezen!“

„Zakaj sta se neki sestajala, ko je bilo vendar toliko nevarnosti za vaju oba?“

„Ne poznaš ženskega srca, to vidim. Kaj misliš, da ženska kdaj misli, ko se valjaš ob njenih nogah? Samo všeč ji je to, zabava se. O, če je moški količkaj junaski, prevari žensko v takih trenutkih, kolikor sam hoče. Ali midva sva bila mlada in nisva drugega mislila kakor na čarobnost najine nevarne zveze. Ona se je smehljala, jaz pa sem ji poljubljal njene sandalice in njeno lepo ročico.“

„In še zdaj je nisi videl v obraz?“

„Ko sem zvedel, da se hodi ob popoldnevih hladit na vrt, sem ji dejal, da se skrijem tam. Kako se je prestrašila!“

„Izpolni mi željo, ko pridem jutri pod oknom.“

„Bojim se, Simo. Ali, če obljubiš molčečnost —?“

„Boga mi.“

„Drugi dan oprezujem tam okoli. Solnce sije v njeno okno. Iz skri-vališča sem jo videl. — O, gospodar moj, saj sem bil v Mostaru in Sarajevu, tudi v Dubrovniku, ali tako belega in rdečega lica nisem videl nikjer! Njen obraz je bil kakor solnce, kakor vrtnica in rosa, čist in živ in mil! In oči! Vse prejasne zvezde, gospodar moj blagi, so pust

pesek v primeri z bleskom njenih velikih, svetlih oči! Zamahnila je z belo ročico in se je skrila. Jaz pa sem drvel v šumo in sem rjul sreče in blaženosti, hrepenenja in neizmerne bolesti.“

„O, ti nesrečni Simo!“

„Svoji materi sem vse povedal, ker je jokala, ko je videla, kako norim. In svarila in prosila me je, da bi odnehal; ali jaz sem bil z glavo ob zemljo in sem rjul kakor privezan bik sredi črede hotljivih krav.“

„Mati zmerom prav svetuje.“

„Zmerom. Ko je videla, kako je, me je silila, naj si dobim prijateljev, pa naj jo ugrabim in pobegnem ž njo v planine. Škoda, da nisem ubogal.“

„Ali si se še kdaj sestal ž njo?“

„O, večkrat še. Ali to mi je bilo vse premalo. Odkar mi je bila pokazala lice, me je že rajši usliševala. — Nekoč pa sem se skril na murvo, ki je stala blizu obzidja, in sem hrepenel, pa solnce je pripekalo. In prišla se je hladiti. O, malo je manjkalo, pa bi bil padel z drevesa, taka je bila! Vitka in polna kakor dobro gojeno duhanovo steblo! In odvažna in resna in sveža in lahka — kar plavala je po vrtu. Pa vsa v belem oblačilu je bila in črne lase je imela, velike in goste kakor kodelja na preslici, prekrasno lice nezakrito.“

„Da, ljubezen dosti vidi.“

„Gospodar, samo čisto istino sem gledal. — O, ko je stopala po vrtu, je zemljica v sreči drhtela: Hvala lepa, da se dotakne tvoja lahka noga tudi mene, ki nisem vredna tolike odlike! In solnčni žarki so noreli in so se topli, kateri ji bo prvi sedel na rdeče ustrice, kateri se poigral v njenih temnih kodrih, obstajal na zornem licu in se ji ukradel po vitkem belem vratu v globoko izrezano srajco, v tisto tajno dolinico — o!“

„Simo, pij in nehaj ali pa povej, kje je še tako dekle. Človek bi kar rezgetal.“

„Zastonj ti je, gospodar! Ves svet je nima več take! Bog samo enkrat pošlje toliko sreče in lepote med grešne ljudi. — Ali poslušaj dalje. Sedim ti tako na košati murvi in trepečem. Ona sede v gosto travo pod češpljo in se pahlja. Izpod obleke ji gledajo oble noge, prekrasna meča. Odpne si tudi oprsje, in v jasni, solnčni dan planejo kakor poredna kozliča s svojima mehkim rožičkoma bele grudi, jake, kipeče kakor glavice v planini. — Oprosti, ne morem dalje.“

Poskočil je in je pobegnil.

Drugi dan spet sediva ob vinu in se pogovarjava.

„No, Simo, včeraj se ti je mudilo.“

Samo zamahnil je z roko in je segel po cigareti.

„Kako je torej bilo dalje s tvojo drago?“

„Malo bi ti imel še povedati. Ali neke temne noči je zajokala in se me je oklenila s tako močjo, da sem strmел, odkod ji toliko moči v njenih nežnih rokah. In bila je moja, kakor moja žena kasneje nikdar ni bila. — Od takrat je nisem več videl. Njen oče jo je dal prijatelju, ki jo je odpeljal v Stolac.“

„In ti, Simo?“

„Kakor se junaku spodobi! Ko so se svatje gostili, sem nabral prijateljev, da bi jo ugrabili. Ali moja mati se je zbala in je izdala to namero staremu sosedu, ki nas je grdo pokaral, češ, da bi naprtili vsi okolici turško osveto in izzvali strašno pokolje. Jaz in prijatelji smo se hoteli biti in boriti, ker se nismo bali. A ko je bilo treba v zasedo, so očetje pridržali junake, da sem ostal sam. In sam sem šel na prežo in sem navalil na številno spremstvo.“

„Da bi te vrág! To ni bilo junaško!“

„Vidiš, in slaba bi se mi bila godila, da me ni rešila moja lokavost. Rekel sem, ko so me zvezali, da sem hotel oteti mlado gospodarico, ker sem slišal v planino, da jo hočejo siloma odvesti. Tudi ona je prosila zame. Izpustili so me, češ, da sem nekoliko zmešan, ker bi drugače ne navalil na trideset do zob oboroženih svatov. — Nekaj dni sem taval kakor tepen pes. Z vsakega obraza sem čutil pomilovanje nad svojim porazom. Zdelo se mi je tako. V resnici pa so me vsi slavili kot velikega junaka. Neki slepec je celo opeval moja junaštva, ki jih do takrat pravzaprav še storil nisem. — Kaj bi še tu brez svoje mile drage? Nabrusil sem handžar, poljubil mater in sem šel med — hajduke.“

„Med hajduke?“

„Zato in da bi se osvetil vsem tistim, ki imajo moč, da osramotijo osamelega junaka. O, Boga mi pravičnega, kako sem se osvečal!“

„Ali si dolgo hajdukoval?“

„Več let, dokler se nisem oženil.“

„Kako si še mislil na to, če si se skrival po gorah?“

„Kaj misliš, da tam nismo imeli žen? O, na izbero! Same ugrabljene Turkinje in Arnavtke, mlade in lepe smo imeli. A ko smo se jih naveličali, smo jih poslali domu ali pa podarili drugi četi. In mnogo naših ugrabljenk nas ni hotelo zapustiti zlepa. Ob slovesu so jokale kakor otroci. Kaj bi ne! Junak je junak. — Mati, moja pametna mati mi je pozneje našla ženo tu, kjer zdaj živim.“

„Hajdukom torej ni bilo dolgčas?“

„Nikakor. Ali nikar ne misli, da smo se ukvarjali samo z ženskami. Z njimi smo se igrali, ko nam je glavar dal odmora. Pa tudi odmora je bilo malo in le za kratko dobo. Preveč je bilo treba hoditi med Arnavte otimat deklet in živine, ki so nam jih odvajali. Tako smo jim še povrh vračali milo za drago in kar nismo mogli njihovega odvesti, smo podavili in poklali.“

„Kaj pa vlada, ali je vse to trpela?“

„E, vlada se je bala nas in Arnavtov. Nas je sicer preganjala, če je le mogla, Arnavtov nikoli. Zato smo se večkrat osvetili tudi agam in begom, ki so ščuvali nad nas svoje divje bašibozuke. S temi smo bili v planinah večkrat velike bitke.“

„Ali je bilo vas hajdukov veliko?“

„To sam Bog ve. V malih in večjih četah smo se zbirali, združevale so se za večje pohode le sosednje čete. Pobratimije naših ter turških in arnavtskih poglavarjev so preprečile marsikako nasilje, ali nas tudi ovirale v pravičnem boju le predostikrat. V naši četi nas je bilo do tristo in več junakov. Imeli smo s seboj tudi popa, da nam je opravljal službo božjo, izpovedoval nas in obhajal, preden smo drveli v boj.“

„Kaj je pop trpel, da ste lovili ženske in živeli z njimi, kakor pripoveduješ?“

„Boga ti — zakaj ne bi trpel? Vsi smo ljudje, in pop je vedel, česa tudi potrebuje pravi junak. Propovedoval pa nam je, naj ne prelivamo krvi zaradi žensk. Samo otimamo naj svoje in branimo. Ščasoma pa je spoznal, da bi z rahločutnostjo ne opravili ničesar. In sam nam je začel govoriti: Kdor se ne osveti, se ne posveti. Rekel je, da je ta lepi nauk tudi v svetih knjigah.“

„No, malo drugače stoji tam.“

„Pa naj! Za nas je bilo samo tako prav in dobro.“

„Ali si bil v kaki večji bitki?“

„Bil sem v mnogih. Spominjam se posebno ene. Tam sem dobil težko rano. Glej, tu preko glave. Arnavt me je bil otrnil s handžarom, ko sem preveč silil naprej. Pop me je izlečil. E, pameten človek ti je bil naš pop. Propovedoval nam je, da smo sluge božji in da vršimo voljo samega Boga, če tvegamo življenje za naše sirotne ljudi. Tudi nam je pripovedoval o našem narodu, o naših bratih, in kako bi bili silni, če bi vsi pograbili za handžare. Kazal nam je našo trobojnico in jo je polagal na svete knjige in je dejal, da je zastava ravnotako sveta kakor je sveta knjiga sama. Biti se moramo za sveti evangelij in za sveto zastavo, za vse uboge in preganjane in trpeče, je dejal in je plakal. Kadar smo šli v boj, nam je vselej tako govoril.“

„Kako je bilo v oni bitki, kjer si bil ranjen?“

„Lepo. Odgnali so nam bili drobnico s planine in pastirice; pastirje so poklali. Pa smo jo udarili za njimi. Ko so roparji videli, da nas je dosti, in da nam ne uidejo brez boja, so se pripravili na nekem brdu. — Naš glavar nas je razdelil v tri čete. Najmočnejša navali naravnost, drugi dve z bokov. Roparji so ukrenili isto, in obe oni naši četi sta se že bili, ko smo mi še lezli navkreber. Ko je glavar to opazil, nas je sokolil: Brzo, junaki! in smo se zagnali proti vrhu.“

„Koliko jih je bilo gori?“

„Tega junak nikdar ne poizveduje. Gori so, smo si mislili in smo drveli. Malo pred vrhom smo se oddehnili, da se ne bi borili zasopli. A roparji so mislili, da smo se jih zbali in so nam planili nasproti. In zdaj se je začelo klanje, da so rdele pečine v obili topli krvi.“

„Ali je bilo to podnevi?“

„Ponoči, seveda. Mesec je bil prav mlad, in je komaj toliko svetil, da smo se videli. Na obeh straneh so padali junaki. Molče, le s tiho kletvico na bolestnih ustnicah. Za vsakega padlega junaka smo se hoteli posebe osvetiti. Zato smo drveli za glavarjem, ki je bil velik, krasen junak. Jaz sem ga hotel še preteči. Tako sem jo dobil po glavi. Zmagali pa smo mi in smo vse poklali; malo jih je ušlo. A so padli v junaške roke četama v bokih. Oteli smo pastirice in drobnico. Ali dosti junakov smo izgubili. Zlasti naša četa je mnogo trpela. — O, in vendar je bilo krasno!“

„Ali ne bi bili bolje branili svojega, če bi bili varovali dom, ne pa se podili za Arnavtkami in dražili roparje?“

„Gospodar, ti tega ne razumeš. Čeprav bi se ne bili branili, bi roparji bili prihajali. In kaj misliš, da bi vlada bila trpela oborožene in združene varuhe na planinah in v selih? Taki časi so bili. Saj so zdaj še slabši. — No, kaj moremo zdaj ukreniti proti nekakim zakonom in orožnikom? Hajdukov ni, junakov ni! Toda rekel sem ti: Še bo prišel čas, ko se bodo zabliskali handžari!“

„Saj so orožniki za to, da vas varujejo in skrbijo za red.“

„Ne rečem, doživel sem že čudo, da je bil tudi orožnik človek. Splošno pa so to zverine. Tudi tvojim mislim prisluškujejo in pravijo, da si upornik, veleizdajnik — pa te ustrelijo; podkupujejo malopridneže, ki jim izdajajo, kar si govoril ali tudi ne — in obesijo te; nekaj drobne imaš in morda še konja — pa pridejo in ti ukažejo, da moraš sam, prav sam odgnati za njimi najbolje! Kaka pravica je to?! Ali ni bila naša hajduška pravica lepša in večja? — Imaš sina, pa ti prinesejo

pisanje, in sin mora iti v boj — za koga? Za Arnavte in Turke! Naši prijatelji so to, pravijo, bratje menda —; za Švabo, a kdo ga pozna, kaj nas briga Švaba?! E, gospodar moj, nas bi mogel odrešiti samo handžar, če bi bilo tako, kakor nam je govoril naš dobri, junaški pop.“

„Veruj, Simo, vse bo še dobro, bolje kakor je bilo in kakor je.“

„Da, naš pop je dejal, kadar smo posebno klali in se ruvali za plen: Samo svēti Sava Srbina spasava, a jaz pravim: Samo sveta sloga Srbina spasava! — O, hajduki, o junaki, kje so vam handžari?!“

C. GOLAR:

NAPITNICA.

Iz ljubezni in trpljenja
nam svoboda je rojena,
in s krvjo je poštropljena
in še z grobom se ne jenja.

Svete so nje bolečine
kakor Jezusove rane —
v čase sijajo neznane,
k zvezdnim gajem iz temine —

Ker velika zora vstaja,
in je njiva plodovita,
in je kupa zanj nalita,
ki zdaj Vidov dan obhaja.

S trnjem venčana edina!
Sveto se ji poklonimo,
s čistim srcem ji napijmo:
Bodi slavna, domovina!

mpa bit ~ teh pr. V resnici pesnik - K. S. teminal - jaseu & jaseu: OKrago, 28/2920